

تحلیل راهبردی مناطق مرزی

مطالعه موردی؛ شهرهای مرزی استان کردستان

محسن شاطریان^۱ - دانشیار گروه جغرافیا و اکوتوریسم دانشگاه کاشان
امیراشنویی - دانشجوی دکتری جغرافیا دانشگاه تهران
محمود گنجی پور - دانشجوی دکتری جغرافیا دانشگاه پیام نور تهران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۴/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۲/۰۸

چکیده:

پدیده قاچاق کالا در کشور ما، علاوه بر آثار سوء اقتصادی به عنوان یک چالش اقتصادی - اجتماعی با اهمیت است. امروزه این پدیده علاوه بر اینکه به عنوان یک تهدید جدی بر سر راه تجارت آزاد است، هزینه های زیادی نیز بر بدنه اقتصادی کشور تحمیل می کند. هدف تحقیق حاضر، بررسی راهکارهایی برای کاهش قاچاق کالا در استان کردستان بر پایه ویژگی های اقتصادی - اجتماعی می باشد. این پژوهش با روش مطالعه کتابخانه ای و پیمایشی با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام شده است. بر این اساس با استفاده از مدل سوات (SWOT) موقعیت کنونی شهرهای مرزی استان کردستان، مطالعه و نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید بررسی شده و در نهایت، راهکارهای رسیدن به اولویت های مبتنی بر جهت گیری های توسعه پایدار شهری ارائه شده است. جامعه آماری مورد بررسی، کارشناسان ۱۱ اداره و سازمان مرتبط با قاچاق کالا در شهرهای مرزی استان کردستان را در بر می گیرد. حجم نمونه، تعداد ۵۵ نفر تعیین شد. نتیجه اینکه، راهکارهای آمایشی برای کاهش قاچاق کالا از طریق بهبود وضعیت اقتصادی - اجتماعی مرزنشینان ارائه شد. راهبردهای بهره برداری از منابع معدنی و کشاورزی شهرهای مرزی با استفاده از نیروی کار محلی برای توسعه صادرات، گسترش فعالیت های کشاورزی با استفاده از امکانات طبیعی کشاورزی و نیروهای انسانی بومی شهرهای مرزی برای ایجاد صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی و ایجاد زمینه مناسب برای بهره مندی از خلاقیت و نوآوری جوانان در کارآفرینی و بنگاه های زود بازده پیشنهاد می شود.

واژگان کلیدی: قاچاق کالا، اجتماعی، اقتصادی، راهبرد، شهرهای مرزی، کردستان.

۸۷

شماره یازدهم

تابستان ۱۳۹۳

فصلنامه علمی-پژوهشی

مطالعات راهبردی

تحلیل راهبردی مناطق مرزی

۱. مقدمه

در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، رشد سریع و نامتقارن شاخص‌های توسعه‌ای، باعث عدم تعادل اقتصادی و نابرابری معیشتی میان مناطق و استان‌های مختلف شده است. به عبارت دیگر، اختصاص غیراصولی منابع و امکانات به مناطق برخوردار و محرومیت سایر مناطق موجب نابرابری‌هایی از لحاظ توسعه اقتصادی می‌شود. نتیجه این اقدامات، منجر به فاصله گرفتن این کشورها از اهداف ترسیم شده برای توسعه اقتصادی شده که تأثیر مستقیم و بلافاصله خود را بر شهرهای استان‌های محروم و عمدتاً حاشیه‌ای و مرزی این کشورها، در روی آوردن به اشکال مختلف اقتصاد پنهان از جمله قاچاق کالا می‌شود. قاچاق کالا عمدتاً از طریق مناطق مرزنشین صورت می‌گیرد که دلایل متعددی در این زمینه از سوی پژوهشگران بیان شده است. مطمئناً نزدیکی این استان‌ها با کشورهای همسایه و زمینه‌های موجود در مرزها و مرزهای غیررسمی با آنها و نیز اشتراکات فرهنگی و نزدیکی سبک زندگی میان مردم در اطراف مرزهای مشترک، برگسترش قاچاق در مناطق مرزی تأثیرگذار است. اما به استناد شواهد آماری و نیز با توجه به روند توسعه در کشور به نظر می‌رسد یکی از عوامل تأثیرگذار در این زمینه، توسعه نیافتگی مناطق مرزی است که عمدتاً برآمده از رهیافت‌ها و برنامه‌های توسعه در کشور در طی دهه‌های اخیر است. عدم توازن در بین مناطق در جریان توسعه، موجب ایجاد شکاف و تشدید نابرابری منطقه‌ای می‌شود که خود مانعی در مسیر توسعه است (ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ۱۳۹۲). با وجود پیش‌زمینه‌های قانونی و شکل‌گیری روند اهمیت دادن به توسعه متعادل منطقه‌ای در برنامه‌های توسعه بعد از جنگ، هنوز نابرابری منطقه‌ای میان مناطق جغرافیایی بر حسب دوری و نزدیکی به مرزها بالاست و قطب‌های صنعتی از وضعیت بسیار بهتری به لحاظ سرمایه‌گذاری برخوردارند. ضعف سرمایه‌گذاری در شهرهای استان‌های مرزی و توسعه نیافتگی، سبب کاستی ظرفیت‌های اقتصادی مناطق مرزی و در نتیجه کاهش فرصت‌های اشتغال، افزایش بیکاری، فقر و نابسامانی‌های مرزی می‌گردد. تنگناهای معیشتی به وجود آمده خود انگیزه‌ای فراهم می‌آورد تا افراد و خانواده‌ها در جستجوی منابعی برای گذران زندگی، ناگزیر به کار قاچاق بپردازند (فصیحی، ۱۳۹۱ و لهسایی زاده، ۱۳۸۲).

پدیده قاچاق کالا در کشور ما، علاوه بر آثار سوء اقتصادی به عنوان یک چالش اقتصادی و اجتماعی با اهمیت است. امروزه این پدیده علاوه بر اینکه به عنوان یک تهدید جدی بر سر راه تجارت آزاد است، هزینه‌های زیادی نیز بر بدنه اقتصادی کشور تحمیل می‌کند. قاچاق کالا از یک سو درآمدهای گمرکی و مالیاتی دولت را کاهش می‌دهد و از طرفی سبب خروج بی‌حاصل ارز، فرار گسترده سرمایه، افزایش بیکاری، کاهش تولیدات صنعتی داخلی و ... می‌شود. در اقتصاد سالم تمامی فعالیت‌های اقتصادی ثبت و ضبط می‌شود اما دسته‌ای از فعالان اقتصادی مایل به چنین امری نیستند و در نتیجه موجبات شکل‌گیری اقتصاد زیرزمینی یا اقتصاد سیاه را به وجود می‌آورند. از مهمترین مصادیق اقتصاد زیرزمینی همانا پدیده قاچاق کالا است که نظام اطلاعات اقتصادی

کشور را مختل می‌کند و تصمیم‌گیری اقتصادی را با مشکل مواجه کرده و سیاست‌گذاری‌ها، کارایی خود را از دست می‌دهند. قاچاق کالا و ارز همواره بیش از مبادلات قانونی است و عملاً عیان بازارهای ایران به ویژه در صنایع‌های تک که محصولاتی کم حجم اما گران قیمت و پرتقاضا دارند، در اختیار افراد و گروه‌هایی است که نه تنها نقشی در رشد شاخص‌های اقتصادی ندارند بلکه مهمترین عوامل سقوط و انحطاط اقتصادی و اجتماعی یک کشور محسوب می‌شوند.

آمار پرونده‌های تشکیل شده قاچاق در استان‌های کشور نشان می‌دهد، استان‌های مرزی بیشترین پرونده قاچاق کالا را به خود اختصاص داده و در این میان استان‌های آذربایجان غربی، سیستان و بلوچستان، خراسان رضوی، هرمزگان و کردستان نزدیک به ۶۰ درصد آمار پرونده‌های قاچاق در کل کشور را دارا می‌باشند (گمرک جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱).

بر این اساس، مطالعه نابرابری‌های اقتصادی، اجتماعی، آموزشی و رفاه استانی، یکی از اقدامات ضروری و پایه‌ای برای برنامه‌ریزی و اصلاحات به منظور تأمین رشد اقتصادی همراه با عدالت اجتماعی و اصلاح آرایش فضایی اقتصاد ملی و منطقه‌ای می‌باشد. این امر می‌تواند تخصیص منابع را با هدف رفع نابرابری‌های منطقه‌ای تحت تأثیر قرار دهد. تحقیق حاضر به بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید به لحاظ ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی شهرهای مرزی استان کردستان می‌پردازد.

۲. پیشینه پژوهش

مورشید و همکاران (۲۰۰۵) به بررسی مبادلات مرزی کامبوج، ویتنام و تایلند پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد، نواحی که در مجاورت مرز با تایلند قرار دارند، دارای فعالیت بیشتر بوده و در معرض اثرات مثبت زیادی مانند افزایش اشتغال، درآمد و منابع و نیز کاهش فقر قرار دارند.

نایبور و استیلر (۲۰۰۲) در پژوهشی با عنوان اثرات همگرایی در نواحی مرزی به بررسی اثرات اقتصادی تجارت در نواحی مرزی پرداخته‌اند و معتقدند که اثرات همگرایی کشورها در مناطق مرزی متمرکز شده و با تئوری‌های اقتصادی موجود نمی‌توان تحلیل‌های فضایی مناسبی را درباره این اثرات همگرایی انجام داد. آنها بیان داشته‌اند که تحلیل‌های تجربی و تئوریک قوی، نیازمند فهمیدن و درک دقیق همگرایی و یکپارچگی در مناطق مرزی است.

مطالعات صورت گرفته به وسیله کروگمن و هانسون (۱۹۹۳) مشخص می‌سازد که آزادسازی تجارت، تأثیرات بسیار قوی بر روی اقتصاد نواحی مرزی داشته است. این مطالعات نشان می‌دهد که کاهش تعرفه‌ها و در نتیجه افزایش تجارت در امتداد مرزهای ایالات متحده و مکزیک، توجه بسیاری از شرکت‌های تجاری را به شهرهای مکزیک که در نواحی آزاد تجاری و در نواحی مرزی با امریکا قرار دارند، جلب نموده است.

لی و همکاران (۲۰۰۴) به بررسی اثرات اقتصادی-اجتماعی تجارت مرزی و تأثیر آن در کاهش و افزایش استانداردهای سطح زندگی مردم، در سه ایالت کشور لائوس پرداخته‌اند.

پاپلی یزدی (۱۳۷۲) در تحقیق خود با عنوان عدالت اجتماعی و توسعه بیان می‌دارد که آمایش و ساماندهی سرزمین و فضای جغرافیایی در ایران بر مبنای نظریات سرمایه‌داری طراحی شده است. به همین دلیل مناطق کشور به صورت نامتعادل توسعه یافته و این امر یکی از دلایل افزایش طبقاتی در ایران است. در صورتی که قانون اساسی بحث عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای را مطرح می‌کند. وی معتقد است که فقر در درجه نخست، نان و کار و مسکن می‌خواهند و مراحل بعدی است که دنبال روزنامه و آزادی می‌روند. بنابراین اگر اصلاحات اقتصادی برای رعایت عدالت اجتماعی و تعادل‌های مناطق کشور انجام نشود، اصلاحات سیاسی شکست می‌خورد. هیچ کشوری بدون توسعه اقتصادی به توسعه سیاسی به معنی واقعی کلمه دست نیافته است.

کریمی‌پور (۱۳۸۳) در تحقیق با عنوان سد نفوذ قاچاق کالا از واقعیت تا رویا در استان هرمزگان، بیان می‌دارد که با وجود همه تلاش‌ها و تلف شدن سرمایه‌های فکری، اقتصادی، انسانی دولت و ملت و به ویژه تشدید واگرایی‌ها از طریق نارضایتی‌های عمومی مردم ساحل نشین، حرکت یا حرفه قاچاق بدون وقفه ادامه دارد. از دیدگاه وی، راه حل کلی با وجود پایدار بودن شرایط و ساختارهای اقتصاد کنونی، چندان نتیجه‌ای نخواهد داشت. اما می‌توان راهکارهای مشهود و تجربه شده موفق دیگر کشورها در این زمینه را ملاک عمل قرار داد. در واقع ایران برای ایفای نقش منطبق با جمعیت، وسعت و قابلیت‌های ملی اش، ناگزیر به ورود برنامه‌ریزی شده در اقتصاد جهانی است. در این راستا، انجام اصلاحات ساختاری و تعدیل اقتصادی، دو گام بسیار با اهمیت به شمار می‌رود. در این میان، اصلاحات ساختاری، پیوستن به سازمان تجارت جهانی و آزاد سازی تجاری و اعطای نقش برتر به بخش خصوصی داخلی و خارجی سه رویکرد اجباری و اجتناب‌ناپذیر است.

عرب مازار یزدی (۱۳۸۴) در کتاب خود با عنوان اقتصاد سیاه در ایران بر روی اندازه‌گیری حجم اقتصاد سیاه در ایران در سه دهه گذشته متمرکز است. وی تأکید بر نظریه نهادگرایی دارد که بستر مناسبی را برای همگرایی رویکردهای خرد، کلان و توسعه‌ای به علل پیدایش و رشد تولیدات غیرقانونی و پنهان و آثار آنها می‌پردازد و سیاست‌های مهار تورم، اجتناب در تغییرات فزاینده ناگهانی در بار مالیاتی، افزایش کارآمدی دولت از طریق ارتقای توانمندی‌های آن و دقت بیشتر در انتخاب ابزارهای اجرای سیاست‌های انبساطی را پیشنهاد می‌کند.

سیف (۱۳۸۷) کتابی با عنوان قاچاق کالا در ایران نگاشته است. وی هدف این کتاب را دستیابی به جمع‌بندی کارشناسانه از طریق بررسی همه جانبه موضوع قاچاق کالا در ایران بر مبنای جمع‌بندی مطالعات انجام شده در کشور و شناخت ابعاد آن می‌داند. وی قاچاق کالا و ارز را از ابعاد مختلف کارشناسانه مطالعه و بررسی کرده و بیان می‌دارد که قاچاق کالا از بعد سیاسی تضعیف کننده ارتباطات کشورها، از بعد اجتماعی بر هم زننده تعادل اجتماعی و درآمد میان اقشار جامعه و از بعد اقتصادی ویران کننده

است. همچنین سیف به واقعیتی هم اشاره کرده، تقاضای داخلی، اصلی‌ترین عامل و رونق این پدیده شوم است. یعنی قاچاق کالا از آنجا بروز می‌کند و گسترش می‌یابد که همواره تقاضایی برای آن کالاها در بازار داخلی و خارجی وجود دارد و عوامل قاچاق، با هدف کسب سود بیشتر مبادرت به عرضه آن از مبادی غیررسمی می‌کنند.

رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۷) به تحلیل اثرات اقتصادی بازارچه شیخ صالح در استان کرمانشاه در توسعه مناطق مرزی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها حاکی از این واقعیت است که این بازارچه توانسته اثرات اقتصادی مثبتی بر روی مناطق پیرامون خود بر جای گذارد.

ویسی (۱۳۹۲) در تحقیق با عنوان توسعه نامتوازن و چالش‌های ناحیه‌ای استان سیستان و بلوچستان ضمن دسته‌بندی اطلاعات موجود، علل ناامنی و تنش‌های سیاسی و ژئوپولیتیکی جنوب شرقی ایران و توسعه نیافتگی آن را در سه سطح عوامل ملی (پیگیری مقوله ملت‌سازی)، عوامل ناحیه‌ای (شرایط اقلیمی، تفاوت‌های مذهبی، محرومیت، سطح پایین مشارکت سیاسی و قاچاق) و عوامل فراملی (بلوچستان پاکستان، کشورهای منطقه‌ای مداخله‌گرا و اینترنت) بررسی کرده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد یکی از عوامل شاخص، توسعه نامتوازن کشور و کم توجهی در سطوح خرد و کلان به توان‌های محیطی و شاخص‌های هویتی ناحیه‌ای و محلی است که در گسترش برخی از ناامنی‌ها و چالش‌های ناحیه‌ای نقش داشته است.

نتایج پژوهش ارمغان (۱۳۹۰) نشان می‌دهد به علت افزایش عرضه نیروی کارگر ماهر و غیرماهر، روز به روز بر تعداد بیکاران افزوده می‌شود. گستردگی مرزهای غرب کشور، کوهستانی و صعب‌العبور بودن مرزها، کنترل آن را مشکل کرده، این خود یکی از عوامل گسترش قاچاق در استان‌های مرزی است.

نمامیان (۱۳۹۰) بیان می‌دارد که با شناسایی ماهیت پدیده مجرمانه قاچاق کالا، تحلیل بسترها و زمینه‌های شیوع فعل یاد شده، تعیین راهکارهای کنترلی، تدوین و تصویب قوانین و مقررات کارآمد و همچنین با ارائه راهبردهای کنترل فیزیکی و پیشگیری به عنوان روش‌های عملیاتی کاربردی می‌توان درصدد افزایش ضریب امنیت از طریق کاهش جرم قاچاق در بستر جامعه برآمد.

نتایج تحقیق زراء نژاد و ابراهیمی (۱۳۹۱) نشان می‌دهد تورم، شاخص باز بودن اقتصاد، آموزش و حجم دولت مهمترین عوامل مؤثر بر قاچاق کالا در ایران هستند و مصرف فرآورده‌های نفتی و تقاضای پول مهمترین متغیرهای تأثیرپذیر از قاچاق کالا هستند.

نتایج پژوهش طاوسی و همکاران (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که در بعد عوامل درونی، موقعیت سوق‌الجیشی چابهار به عنوان مهمترین نقطه قوت و ضعف شبکه‌های زیربنایی شامل حمل و نقل، تأمین و توزیع انرژی به عنوان مهمترین نقطه ضعف محوری شرقی ایران محسوب می‌شود. در بعد عوامل خارجی وجود بندر چابهار به عنوان دروازه مهمترین فرصت و قرار گرفتن در مسیر بین‌المللی مواد مخدر و قاچاق کالا مهمترین تهدید در توسعه محور شرق محسوب می‌شود.

عیسی آبادی و شاه قلعه (۱۳۹۲) بیان می‌دارند که ایران با توجه به موقعیت ژئوپلیتیکی و جغرافیایی خاص خود (یعنی کوهستانی بودن مرزهای غربی و بیابانی بودن مرزهای شرقی آن) سبب گسترش قاچاق کالا و دشواری مبارزه با آن شده است. وجود مرزهای طولانی با همسایگان، کنترل و نظارت بر ورود و خروج کالاها را از این مرزها را دشوار می‌سازد. قاچاق کالا با تحت تأثیر قرار دادن وضعیت اقتصادی و اجتماعی افراد جامعه به ویژه اقشار آسیب‌پذیر، علاوه بر سلامتی، معیشت و اشتغال آنان را تهدید می‌کند. قاچاق کالا و ارز، اگر بزرگترین معضل اقتصاد ایران نباشد، بی‌تردید برجسته‌ترین عارضه و علامت بیماری است که اقتصاد کشورمان به آن مبتلا شده است.

نتایج تحقیق کهنه پوشی و جلالیان (۱۳۹۱) حاکی از وجود قاچاق گسترده کالا در روستاهای شهرستان مریوان به علت همجواری با مرز بین‌المللی عراق می‌باشد که بر زندگی مردم روستاها در زمینه‌های اشتغال و درآمد و نیز بر سایر بخش‌های اقتصادی موجود در این منطقه، تأثیر مثبتی داشته و این اثرات در روستاهای نزدیکتر به مرز شدیدتر است. همچنین بیکاری و ضعف فعالیت‌های اقتصادی در منطقه، مهمترین دلایل گرایش روستاییان به قاچاق کالا شناسایی شده است.

نتایج پژوهش کلانتری و همکاران (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که با وجود تحولات سریع جمعیتی شهر پیرانشهر و افزایش سریع آن در دو دهه اخیر، توسعه شهری پیرانشهر در راستای توسعه پایدار شهری بوده و جمعیت‌پذیری و توسعه آن به دلیل فراهم شدن جاذبه‌های شغلی و اقتصادی از طریق مبادلات مرزی و بین‌المللی تأمین شده و در راستای پایداری شهری می‌باشد.

نتایج تحقیق رستم‌گورانی و همکاران (۱۳۹۲) حاکی از این است که با ایجاد منطقه آزاد قشم، شاخص‌های توسعه اجتماعی و نماگرهای اقتصادی مانند گسترش بازارهای تجاری، اسکله‌ها و گمرک‌ها اشتغال روند رو به رشدی داشته‌اند. از طرف دیگر، با وجود تأثیرات مثبت حاصل از ایجاد منطقه آزاد قشم در برخی از شاخص‌های امنیتی و جرم مانند قاچاق کالا، فروش مشروبات الکلی و غیره افزایش یافته است. تبعات این جرائم در آینده نیز بر ساختار شهری قشم بی‌تأثیر نخواهند بود.

نتایج تحقیق رومینا (۱۳۹۳) نشان می‌دهد هر زمان نیازهای شهروندان ساکن یک فضای جغرافیایی از طریق مبادی رسمی و قانونی برطرف نگردد، عوامل قاچاق اقدام به نقل و انتقال کالا از مبادی غیررسمی و به صورت غیرقانونی می‌نمایند. وی معتقد است که چهار مؤلفه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و نیز فضایی، از عوامل توسعه دهنده قاچاق کالای ورودی می‌باشند. مدیریت پدیده قاچاق باید با اتکا به سه مرحله ریشه قاچاق، مراحل و فرایند قاچاق کالا از مبدأ به مقصد و نیز مؤلفه‌های توسعه دهنده آن مورد ملاحظه قرار گیرد.

۳. روش پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی است. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از بررسی‌های اسنادی، کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی استفاده شده است و با توجه به اطلاعات به دست آمده، به بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید در منطقه پرداخته است. سپس برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها از مدل SWOT استفاده شد. برای این منظور، نقاط قوت و ضعف (محیط داخلی) و فرصت‌ها و تهدیدها (محیط خارجی) منطقه مطالعه شد و سپس برای تکمیل اطلاعات به دست آمده، به کمک پرسشنامه، از کارشناسان اداره‌ها و سازمان‌های مرتبط با قاچاق کالا در شهرهای مرزی استان کردستان (مریوان، بانه و سقز) نظرخواهی شد که با وزن دهی به موارد مورد نظر، به تکمیل ماتریس SWOT و در نهایت، راهکارهای رسیدن به اولویت‌های مبتنی بر جهت‌گیری‌های آمایشی ارائه شد.

جامعه آماری پژوهش، کارشناسان ۱۱ اداره و سازمان مرتبط با قاچاق کالا در شهرهای مرزی استان (مریوان، بانه و سقز) را شامل می‌شود. حجم نمونه تعداد ۵۵ نفر تعیین شد. به گونه‌ای که از هر اداره تعداد پنج نفر کارشناس مورد پرسش قرار گرفتند.

۴. روایی و پایایی

اعتبار و روایی سنجش بستگی به مفهوم یا معرف‌های تجربی سنجش آن دارد. اصلی‌ترین روش آزمون اعتبار، بررسی دقیق سنجه مفهوم در پرتو معنای آن و طرح این پرسش جدی است که آیا این ابزار سنجش به واقع مفهوم مورد نظر را می‌سنجد یا نه (دواس، ۱۳۸۲: ۶۲). در پژوهش حاضر، برای افزایش درجه اعتبار از روش صوری استفاده شده است. بدین منظور، پرسشنامه پس از تدوین در اختیار صاحب‌نظران، متخصصان و اسنادان قرار گرفت و پس از جمع‌آوری نظرات آنها، اصلاحات لازم انجام شد. منظور از پایایی این است که اگر آزمایشی را چند بار تکرار کنیم یا تجزیه و تحلیل را چندین بار انجام دهیم، در همه موارد نتایج به دست آمده، یکسان باشد (ساروخانی، ۱۳۸۲: ۱۵۱). برای تعیین پایایی این پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. در واقع آلفای کرونباخ نشانگر انسجام درونی و همسازی داخلی گویه‌ها به شمار می‌رود.

همان‌طور که در جدول (۱) مشاهده می‌شود، با توجه به اینکه در آزمون پایلوت، روایی به حد نصاب رسیده و میزان آلفای محاسبه شده، اعداد مطلوبی هستند، می‌توان گفت که دقت لازم برای احراز پایایی سازه‌ها در پرسشنامه به کار گرفته شده و گویه‌های طراحی شده برای سنجش متغیرها با یکدیگر همبستگی درونی دارند.

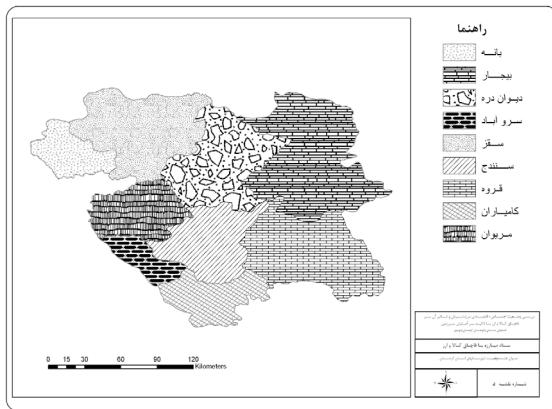
جدول (۱): میزان آلفای کرونباخ

نام متغیر	نقاط قوت	نقاط ضعف	نقاط فرصت	نقاط تهدید
آلفای کرونباخ	۰/۸۱	۰/۷۶	۰/۷۹	۰/۷۳

۵. مدل تحلیلی SWOT

در خصوص تجزیه و تحلیل ظرفیت‌ها، روش‌های مختلفی وجود دارد که از آن جمله می‌توان به تجزیه و تحلیل SWOT، مدل خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل خارجی، مدل خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و... اشاره کرد (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۵: ۲۰۳). روش SWOT یکی از روش‌های برنامه‌ریزی راهبردی است که از دهه ۱۹۸۰ وارد مطالعات برنامه‌ریزان شده است (گلکار، ۱۳۸۴: ۴۸). این مدل در واقع حروف اختصاری چهار عامل تحلیلی شامل: قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها است. تجزیه و تحلیل SWOT شناسایی نظام مند عواملی است که راهبرد باید بهترین سازگاری را با آنها داشته باشد (پیرز و رابینسون، ۱۳۸۳: ۱۵۵). در واقع تحلیل قوت‌ها و ضعف‌ها در محیط درونی و تحلیل فرصت‌ها و تهدیدها از محیط بیرونی، جریانی نظام مند است که به ارائه پشتیبانی برای موقعیت تصمیم‌گیری می‌پردازد (Wheelen, 1995: 341). مدل SWOT یکی از ابزارهای راهبردی تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدهای برون سیستمی است. از دیدگاه این مدل یک راهبرد مناسب، قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف و تهدیدها را به حداقل ممکن می‌رساند (هریستون، ۱۳۸۲: ۱۹۲). این منطق اگر درست به کار گرفته شود، نتایج بسیار خوبی برای انتخاب و طراحی یک راهبرد اثربخش خواهد داشت. این مدل می‌تواند یک مرحله اولیه از یک تحلیل با هدف نهایی ارائه و اتخاذ سیاست‌های لازم برای تناسب میان عوامل داخلی و خارجی باشد (Kajanus, 2000: 718).

ج- نوع کالای قاچاق خروجی (انواع فرآورده‌های نفتی شامل: گازوئیل، بنزین، نفت سفید و روغن موتور)
د- شیوه‌های ورود و خروج کالای قاچاق (از طریق ترانزیت خارجی و داخلی، برگشت کالای ترانزیت شده به کشور عراق، از طریق بازارچه‌های مرزی به صورت زیرباری، جعل مدارک و پلمپ گمرکی، کوله‌باری و ورود موقت)
ه- شهرهای مشکوک به قاچاق کالا (مریوان، بانه و سقز) می‌باشند (سیف، ۱۳۸۷: ۶۲-۶۳). آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که ۶٫۵ درصد پرونده‌های تشکیل شده برای قاچاق کالا در استان‌های مختلف کشور مربوط به استان کردستان می‌باشد (گمرک جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱).

تصویر (۱): موقعیت شهرستان‌های استان کردستان

۹۱

شماره یازدهم

تابستان ۱۳۹۳

فصلنامه

علمی-پژوهشی

مطالعات

سازمان

تحلیل راهبردی مناطق مرزی

۷. یافته‌ها

در این قسمت از پژوهش با هدف شناسایی عوامل راهبردی چهارگانه، ابتدا همه اسناد، مدارک و کتب مربوط به قاچاق کالا و ارز در شهرهای مرزی استان کردستان مورد مطالعه قرار گرفت. پس از آن با پالایش، تلخیص، ترکیب و جمع‌بندی یافته‌ها، فهرست جامعی از عوامل راهبردی تهیه شد. براین اساس ۱۷ عامل راهبردی درونی (شامل ۸ نقطه قوت و ۹ تهدید) و ۱۹ عامل راهبردی بیرونی (شامل ۱۰ تهدید) مورد شناسایی قرار گرفت و به هر کدام، به ازای اهمیت و رتبه، نمره‌ای تعلق گرفت.

«اهمیت» هر عامل عبارت است از اهمیت نسبی آن، که در مقایسه با سایر عوامل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. به گفته دیگر، نشان می‌دهد که میزان اهمیت و اثربخشی نسبی هر عامل تا چه اندازه است. اما «رتبه» هر عامل عبارت است از نوع و چگونگی ظهور آن، که جداگانه برای هر یک از عوامل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد (مهران نژاد، ۱۳۸۸: ۵۹) و پاسخ‌گویان می‌بایست یکی از اعداد صفر تا یک را به هر کدام از عوامل نسبت دهند. عدد صفر بیانگر بی‌اهمیتی و عدد یک بیانگر بالاترین اهمیت و نمره است. از سوی دیگر، ممکن است یک عامل از وزن و اهمیت بالایی برخوردار باشد، اما در شرایط موجود، آن عامل در آن سیستم، از شرایط مطلوبی برخوردار نبوده و از این جهت رتبه پایینی را به خود اختصاص دهد. در این حالت برای رتبه‌بندی، پاسخ‌گویان می‌بایست یکی از اعداد ۱ تا ۵ را به وضع موجود هر عامل اختصاص دهند (رحمانی،

۶. قلمرو پژوهش

استان کردستان با مساحتی در حدود ۲۸ هزار و ۲۰۳ کیلومتر مربع، در مجاورت بخش خاوری کشور عراق قرار دارد. این استان که در دامنه‌ها و دشت‌های پراکنده سلسله کوه‌های زاگرس میانی قرار دارد، از شمال به استان‌های آذربایجان غربی و زنجان، از جنوب به استان کرمانشاه و از باختر به کشور عراق محدود می‌شود. استان کردستان از نظر جغرافیایی بین ۳۴ درجه و ۴۴ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۶ دقیقه طول خاوری قرار دارد. در حال حاضر، استان کردستان دارای ۱۰ شهرستان، ۲۷ بخش، ۲۳ شهر و ۸۴ دهستان می‌باشد (مرکز تکنولوژی اطلاعات سانان، ۱۳۸۴).

مبادی عمده قاچاق کالا در استان کردستان شامل موارد زیر می‌باشد.

الف- محورهای ورودی و خروجی کالای قاچاق (مرز عراق از طریق مریوان، بانه، و سقز، از طریق محور سردشت به سقز)

ب- نوع کالای قاچاق ورودی (پارچه، سیگار، قطعات یدکی خودرو، خودروی سبک و سنگین خصوصاً ماشین‌آلات راه‌سازی، لوازم صوتی و تصویری، لوازم خانگی، لوازم آرایشی و بهداشتی، شکر، برنج، مشروبات الکلی، کالاهای فرهنگی و سلاح و مهمات)

- 1 Strengths
- 2 Weaknesses
- 3 Opportunities
- 4 Threats

۱۳۸۹: ۱۷). در این راستا، اثربخشی نسبی (اهمیت)، نوع و میزان کارایی (رتبه) هر یک از عوامل، ارزیابی شده و از کارشناسان اداره‌های استان کردستان مورد مطالعه خواسته شد تا با نهایت دقت و تعمق؛ فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و ضعف را براساس دو عامل مد نظر، مورد ارزیابی قرار دهند. در نهایت عوامل داخلی در قالب نقاط قوت و ضعف و عوامل خارجی در قالب گویه‌های فرصت‌ها و تهدیدها تعیین شد.

۸. تجزیه و تحلیل (ماتریس ارزیابی) عوامل داخلی

با توجه به جدول زیر، از دیدگاه پرسش شوندگان (کارشناسان ادارات شهرهای مرزی مورد مطالعه) مهمترین نقاط قوتی که استان کردستان از آن برخوردار است، عبارتند از: نیروی کار کافی با وزن نسبی ۰/۲۳۳ بالاتر از همه و در رتبه نخست، قطب منابع غنی کانی و معدنی کشور با وزن نسبی ۰/۲۲۲ در رتبه دوم، قرار

گرفتن در مسیر ترانزیت با وزن نسبی ۰/۲۱۹ در رتبه سوم، وجود امکانات توسعه و ایجاد صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی ۰/۲۱۲ در رتبه چهارم. وجود صنایع دستی صادراتی، وجود بازارچه‌های مرزی، وجود امنیت نسبی، وجود تعاونی‌های مرزنشین و قطب محصولات زراعی به ترتیب با وزن نسبی ۰/۲۰۴، ۰/۱۹۸، ۰/۱۹۲، ۰/۱۸۷، ۰/۱۱۵ در رتبه‌های بعدی قرار دارند (جدول ۲).

از دیدگاه پرسش شوندگان مهمترین نقاط ضعف در شهرهای مرزی استان کردستان عبارتند از: فقر و محرومیت و عدم وجود مراکز صنعتی و جذب نیروی کار در منطقه و در نتیجه گرایش نیروی کار به سمت قاچاق به عنوان شغل آسان، کم‌خطر و پردرآمد با وزن نسبی ۰/۳۶۵ بالاتر از همه و در رتبه نخست، پایین بودن سطح کیفیت زندگی و فقدان منابع کافی برای امرار معاش مناسب و قانونی با وزن نسبی ۰/۳۴۴ در رتبه دوم، توزیع ناعادلانه

جدول (۲): ماتریس SWOT برای شناخت نقاط قوت و اولویت‌بندی آنها در شهرهای مرزی استان کردستان

رتبه	وزن نسبی	میانگین	مجموع	نقاط قوت
۲	۰/۲۲۲	۱/۹۹۵	۱۰۹/۸	قطب منابع غنی کانی و معدنی کشور
۱	۰/۲۳۳	۲/۰۹۳	۱۱۵/۱	نیروی کار کافی
۷	۰/۱۹۲	۱/۷۷۳	۹۵/۱۵	وجود امنیت نسبی
۳	۰/۲۱۹	۱/۹۶۹	۱۰۸/۳	قرار گرفتن در مسیر ترانزیت
۴	۰/۲۱۲	۱/۹۰۷	۱۰۴/۹	وجود امکانات توسعه و ایجاد صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی
۶	۰/۱۹۸	۱/۷۸۵	۹۸/۱۵	وجود بازارچه‌های مرزی
۸	۰/۱۸۷	۱/۶۸۷	۹۲/۸	وجود تعاونی‌های مرزنشین
۵	۰/۲۰۴	۱/۸۳۲	۱۰۰/۸	وجود صنایع دستی صادراتی
۹	۰/۱۱۵	۱/۰۳۵	۱۱۱/۹	قطب محصولات زراعی
	۱/۸۹۳	۱۷/۰۳	۹۳۶/۸	جمع

جدول (۳): ماتریس SWOT برای شناخت نقاط ضعف و اولویت‌بندی آنها در شهرهای مرزی استان کردستان

رتبه	وزن نسبی	میانگین	مجموع	نقاط ضعف
۱	۰/۳۶۵	۲/۹۱۷	۱۶۰/۵	فقر و محرومیت و عدم وجود مراکز صنعتی و جذب نیروی کار در شهرهای مرزی و در نتیجه گرایش نیروی کار به سمت قاچاق به عنوان شغل آسان، کم‌خطر و پردرآمد
۴	۰/۳۱۶	۲/۵۲۸	۱۳۹	سود سرشار به علت اختلاف فاحش قیمت کالا بین کشورهای همسایه و کشور ایران
۲	۰/۳۴۴	۲/۷۴۹	۱۵۱/۲	پایین بودن سطح کیفیت زندگی و فقدان منابع کافی برای امرار معاش مناسب و قانونی
۶	۰/۲۵۲	۲/۰۱۵	۱۱۰/۹	رشد شتابان جمعیت این مناطق و به ویژه جمعیت شهرنشین و عدم پاسخ‌گویی توانمندی‌های بالفعل این مناطق به نیازهای معیشتی مرزنشینان
۳	۰/۳۲۳	۲/۵۸۵	۱۴۲/۲	توزیع ناعادلانه امکانات و دور بودن از مراکز اصلی جمعیت و محورهای توسعه کشور
۸	۰/۲۰۹	۱/۶۷۴	۹۲/۰۵	پایین بودن سطح تحصیلات و آموزش
۵	۰/۲۷۸	۲/۲۲۶	۱۲۲/۵	عدم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
۷	۰/۲۳۲	۱/۸۵۶	۱۰۲/۱	بافت فرهنگی حاکم بر خانواده‌ها (تغییر سیستم ارزشی اجتماع در تخلف دانستن قاچاق)
	۲/۳۱۹	۱۸/۵۵	۱۰۲۰	جمع

امکانات و دور بودن از مراکز اصلی جمعیت و محورهای توسعه کشور با وزن نسبی ۰/۳۲۳ در رتبه سوم و سود سرشار به علت اختلاف فاحش قیمت کالا بین کشورهای همسایه و کشور ایران با وزن نسبی ۰/۳۱۶ در رتبه چهارم. عدم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، رشد شتابان جمعیت این مناطق و به ویژه جمعیت شهرنشین و عدم پاسخگویی توانمندی‌های بالفعل این مناطق به نیازهای معیشتی مرزنشینان، بافت فرهنگی حاکم بر خانواده‌ها (تغییر سیستم ارزشی اجتماع در تحلف دانستن قاچاق)، پایین بودن سطح تحصیلات و آموزش به ترتیب با وزن نسبی ۰/۲۷۸، ۰/۲۵۲، ۰/۲۳۲، ۰/۲۰۹ در رتبه‌های بعدی قرار دارند (جدول ۳).

۹. تجزیه و تحلیل (ماتریس ارزیابی) عوامل خارجی

با توجه به جدول ۴، از دیدگاه پرسش شوندگان مهمترین فرصت‌ها در شهرهای مرزی استان کردستان عبارتند از: همجواری با کشورهای همسایه با وزن نسبی ۰/۲۸۵ بالاتر از همه و در رتبه نخست، شرایط ممتاز استان برای تصدی نقش در بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی با وزن نسبی ۰/۲۳۳ در رتبه دوم، استفاده از ظرفیت نیروی کار جوان و تحصیل کرده با وزن نسبی ۰/۲۲۹ در رتبه سوم و افزایش اهمیت دادن به خلاقیت و نوآوری با وزن نسبی ۰/۲۲۱ در رتبه چهارم. برخورداری از موقعیت اقتصادی و ژئواستراتژیک، تقویت هویت‌های ملی و ایجاد همگرایی، گسترش نقش دانشگاه در حل مشکلات اجتماعی، قابلیت مبادلات

اقتصادی خاص و علائق حضور سرمایه‌گذاران برای حضور در منطقه به ترتیب با وزن نسبی ۰/۲۲۰، ۰/۲۰۹، ۰/۱۹۹، ۰/۱۷۲، ۰/۱۶۹ در رتبه‌های بعدی قرار دارند (جدول ۴).

از نظر پرسش شوندگان، ایجاد روحیه مصرف‌گرایی به جای روحیه تولیدگرایی با وزن نسبی ۰/۲۶۸ به عنوان مهمترین تهدید در رتبه نخست، ایجاد فرهنگ قانون‌گریزی با وزن نسبی ۰/۲۱۰ در رتبه دوم، وجود رقابت بین کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برای تسخیر بازار مصرف با وزن نسبی ۰/۲۰۹ در رتبه سوم، انزوای فرهنگی - اجتماعی مناطق مرزی با وزن نسبی ۰/۲۰۴ در رتبه چهارم، هدر رفتن سرمایه اجتماعی (کاهش همبستگی، انسجام و امنیت اجتماعی) با وزن نسبی ۰/۱۹۱ در رتبه پنجم قرار گرفته و تضعیف امنیت اقتصادی، وجود روابط عشیرتی و قرابت‌های سببی و نسبی بین ساکنان دو طرف مرز، مهاجرت نیروهای متخصص و تأثیرگذار از منطقه، گسترش اقتصاد زیرزمینی، افزایش درگیری قومی و قبیله‌ای به ترتیب با وزن نسبی ۰/۱۸۸، ۰/۱۸۹، ۰/۱۷۷، ۰/۱۷۶، ۰/۱۳۷ در رتبه‌های بعدی قرار دارند (جدول ۵).

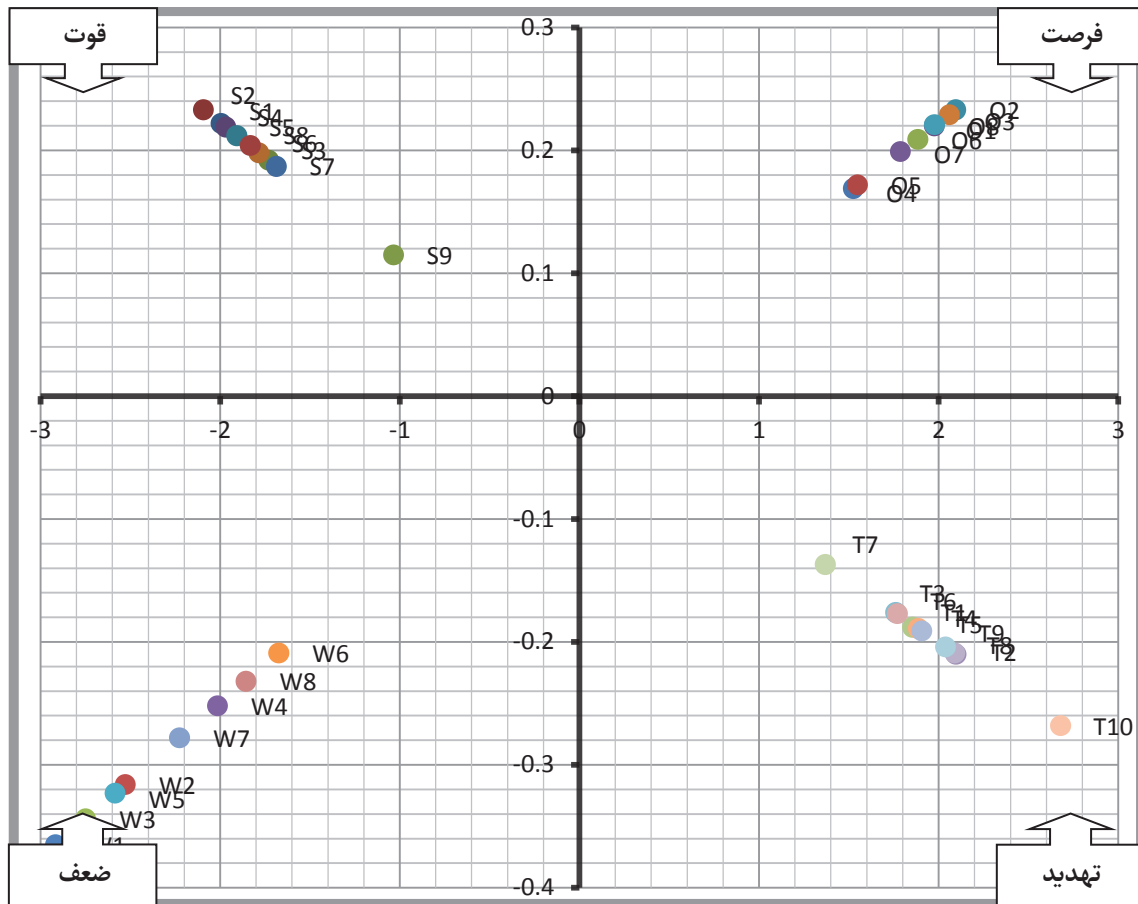
تصویر (۲) نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای یاد شده را از دیدگاه پرسش شوندگان نشان می‌دهد. این تصویر که بر اساس میانگین و وزن نسبی مؤلفه‌ها تنظیم یافته، نشان‌دهنده این است که در بیشتر مؤلفه‌هایی که در ربع نخست و ربع دوم محور مختصات (فرصت‌ها و قوت‌ها) قرار گرفته‌اند، وزن نسبی بیشتر از ۰/۲ می‌باشد که این بیانگر این مطلب است که مؤلفه‌های انتخابی

جدول (۴): ماتریس SWOT برای شناخت فرصت‌ها و اولویت‌بندی آنها در شهرهای مرزی استان کردستان

رتبه	وزن نسبی	میانگین	مجموع	فرصت‌ها
۵	۰/۲۲۰	۱/۹۷۶	۱۰۸/۷	برخورداری از موقعیت اقتصادی و ژئواستراتژیک
۲	۰/۲۳۳	۲/۰۹۵	۱۱۵/۲	شرایط ممتاز استان برای تصدی نقش در بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی
۳	۰/۲۲۹	۲/۰۶	۱۱۳/۳	استفاده از ظرفیت نیروی کار جوان و تحصیل کرده
۹	۰/۱۶۹	۱/۵۲۵	۸۳/۹	علائق حضور سرمایه‌گذاران برای حضور در منطقه
۸	۰/۱۷۲	۱/۵۴۸	۸۵/۱۵	قابلیت مبادلات اقتصادی خاص
۶	۰/۲۰۹	۱/۸۸۴	۱۰۳/۶	تقویت هویت‌های ملی و ایجاد همگرایی
۷	۰/۱۹۹	۱/۷۸۷	۹۸/۳	گسترش نقش دانشگاه در حل مشکلات اجتماعی
۴	۰/۲۲۱	۱/۹۷۷	۱۰۸/۸	افزایش اهمیت دادن به خلاقیت و نوآوری
۱	۰/۲۸۵	۲/۵۶۸	۱۴۱/۳	همجواری با کشورهای همسایه
			۹۵۸/۲	جمع

جدول (۵): ماتریس SWOT برای شناخت تهدیدها و اولویت‌بندی آنها در شهرهای مرزی استان کردستان

رتبه	وزن نسبی	میانگین	مجموع	تهدیدها
۷	۰/۱۸۸	۱/۸۸۵	۱۰۳/۷	وجود روابط عشیرتی و قرابت‌های سببی و نسبی بین ساکنان دو طرف مرز
۲	۰/۲۱۰	۲/۰۹۶	۱۱۵/۳	ایجاد فرهنگ قانون‌گریزی
۹	۰/۱۷۶	۱/۷۶۱	۹۶/۸۵	گسترش اقتصاد زیرزمینی
۶	۰/۱۸۹	۱/۸۸۷	۱۰۳/۸	تضعیف امنیت اقتصادی
۵	۰/۱۹۱	۱/۹۰۶	۱۰۴/۹	هدر رفتن سرمایه اجتماعی (کاهش همبستگی، انسجام و امنیت اجتماعی)
۸	۰/۱۷۷	۱/۷۷۷	۹۷/۳۳	مهاجرت نیروهای متخصص و تأثیرگذار از منطقه
۱۰	۰/۱۳۷	۱/۳۶۹	۷۵/۳	افزایش درگیری قومی و قبیله‌ای
۳	۰/۲۰۹	۲/۰۹	۱۱۵	وجود رقابت بین کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برای تسخیر بازار مصرف
۴	۰/۲۰۴	۲/۰۳۸	۱۱۲/۱	انزوای فرهنگی - اجتماعی مناطق مرزی
۱	۰/۲۶۸	۲/۶۷۹	۱۴۷/۴	ایجاد روحیه مصرف‌گرایی به جای روحیه تولیدگرایی
			۱۰۷۱/۴۵	جمع

تصویر (۲): تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها

در ادامه تحلیل‌های این مرحله، موقعیت راهبردی استان کردستان، با استفاده از دو روش پیشنهادی در منابع نظری مختلف، مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است.

۱۱. نمودار تحلیل موقعیت و تعیین راهبرد

یکی از کاربردهای مدل SWOT، مقایسه نظام یافته فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی با ضعف و قوت‌های داخلی است که به منظور تشخیص یکی از چهار الگوی میان موقعیت‌ها و استراتژی‌های عمده یا کلی صورت می‌گیرد.

با جمع‌بندی نتایج حاصل از ماتریس‌های ارزیابی عوامل استراتژیک داخلی و خارجی، موقعیت شهرهای مرزی استان کردستان در قاچاق کالا و ارز، به گونه‌ای که در تصویر ۳ عرضه شده است، تعیین و اقدام استراتژیک متناسب با آن پیشنهاد می‌گردد.

همانگونه که در این نمودار نشان داده شده است، این استان در «موقعیت شماره ۴» یعنی وضعیت غلبه تهدیدها بر فرصت‌ها و در ضمن غلبه نقاط ضعف بر نقاط قوت قرار گرفته است. در چنین شرایطی، توصیه می‌شود با استفاده از «استراتژی‌های تدافعی» با شناخت فرصت‌ها و قوت‌ها به منظور جبران نقاط ضعف و تهدید بهره گرفته شود.

از وضعیت خوب و پایداری برخوردارند و آنهایی که دارای وزن نسبی بین ۰/۰۰۰ تا ۰/۲ می‌باشند (برای مثال قطب محصولات زراعی (S۹) و وجود تعاونی‌های مرز نشین (S۷) وضعیت نامطلوبی دارند و باید بهبود و ارتقا یابند. با توجه به همین تصویر اغلب مؤلفه‌هایی که در ربع سوم و چهارم محور مختصات (نقاط ضعف و تهدیدها) قرار گرفته‌اند، از شرایط بسیار نامطلوبی برخوردارند. در این میان مؤلفه‌هایی که وزن نسبی بین ۰/۰۰ تا ۰/۲۵- دارند، دارای وضعیت نامطلوبی می‌باشند و باید ارتقا داده شوند و مؤلفه‌هایی که وزن نسبی بالاتر از ۰/۲۵- دارند، وضعیت بسیار نامطلوبی دارند که باید جایگزین یا حذف شوند.

۱۰. تجزیه و تحلیل موقعیت استراتژیک (راهبردی) و ارائه راهبردهای عمده

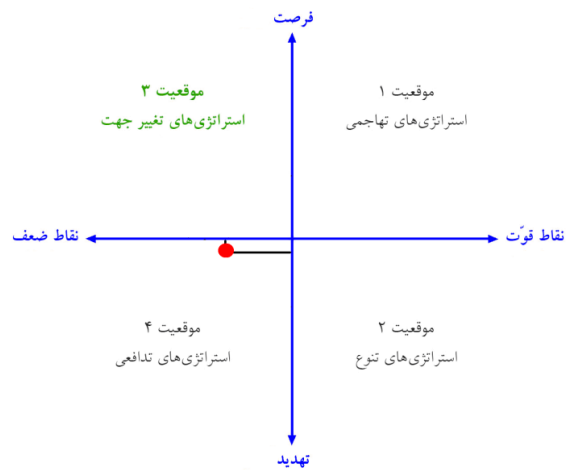
این مرحله از پژوهش، به تجزیه و تحلیل موقعیت استراتژیک و تدوین استراتژی‌های عمده یا کلان و پیشنهاد اقدام استراتژیک، اختصاص دارد. در این راستا، اطلاعات حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها در مرحله قبل، به عنوان داده‌های ورودی در این مرحله مورد استفاده و تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت. تجزیه و تحلیل موقعیت و تعیین اقدام استراتژیک عبارت است از انجام موازنه استراتژیک بین عوامل سوق دهنده (شامل فرصت و قوت) در مقابل عوامل بازدارنده (شامل تهدید و ضعف) به منظور رفع آنها.

بخش های مختلف در یکی از نُه خانه آن قرار می گیرند. این ماتریس دارای دو بعد اصلی است:

- مجموع امتیازات موزون عوامل استراتژیک بیرونی از ماتریس^۳؛ که بر روی محور عمودی نشان داده می شود.
- مجموع امتیازات موزون عوامل استراتژیک درونی از ماتریس^۴؛ که بر روی محور افقی نشان داده می شود.

با توجه به اینکه مجموع امتیازات موزون در ماتریس های ارزیابی عوامل بیرونی و درونی، در فاصله ۱ تا ۵ قرار می گیرند، خانه های این ماتریس به نحوی که در تصویر (۴) نمایش داده شده است، خواهد بود.

با توجه به اینکه نمره نهایی نقاط قوت و ضعف گروه های پنج گانه برابر ۴/۲۱۲ و نمره نهایی فرصت و تهدیدها معادل ۳/۸۸۴ است. جهت استراتژیک تأثیر وضعیت اقتصادی - اجتماعی مرز نشینان در قاچاق کالا و ارز در خانه شماره یک قرار دارد. این موقعیت استراتژیک بیانگر انتخاب استراتژی رشد و توسعه می باشد.

تصویر (۳): تعیین موقعیت و استراتژی عمده بر اساس نمودار SWOT

۱۲. ماتریس داخلی-خارجی^۱

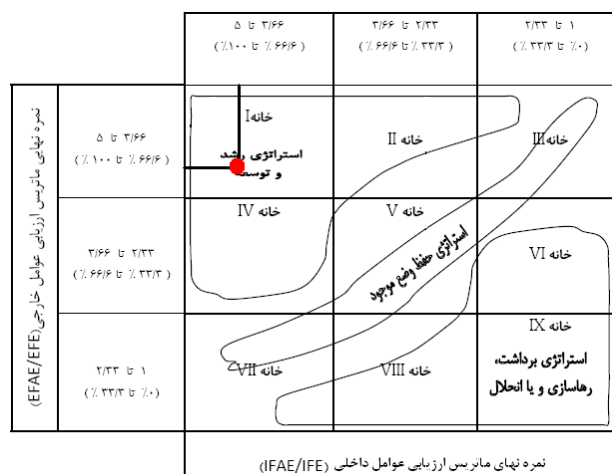
کاربرد «ماتریس داخلی - خارجی» در تدوین استراتژی های بخش های گوناگون است. این ماتریس دارای نُه خانه است و

جدول (۶): ماتریس بررسی عوامل داخلی^۲

عوامل	مجموع	میانگین	وزن نسبی
فرصت ها	۹۵۸/۲	۱۷/۴۲	۱/۹۳۶
تهدیدها	۱۰۷۱/۴۵	۱۹/۴۸۰	۱/۹۴۸
جمع	۲۰۲۹/۶۵	۳۶/۹	۳/۸۸۴

جدول ماره (۷): ماتریس بررسی عوامل خارجی^۳

عوامل	مجموع	میانگین	وزن نسبی
فرصت ها	۹۵۸/۲	۱۷/۴۲	۱/۹۳۶
تهدیدها	۱۰۷۱/۴۵	۱۹/۴۸۰	۱/۹۴۸
جمع	۲۰۲۹/۶۵	۳۶/۹	۳/۸۸۴

تصویر (۴): ماتریس داخلی - خارجی^۴

4 IFAS / IFE

5 EFAS / EFE

6 IE

7 Strategic factors analysis summary (SFAS)

1 IE matrix

2 FAS / IFE

3 EFAS / EFE

جدول (۸): تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک^۱ در شهرهای مرزی استان کردستان

عوامل استراتژیک	رتبه	وزن نسبی	برنامه ریزی		
			کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
S1 = قطب منابع غنی کانی و معدنی کشور	۷	۰/۲۲۲	*	*	*
S2 = نیروی کار کافی	۹	۰/۲۳۳	*	*	*
S4 = قرار گرفتن در مسیر ترانزیت	۶	۰/۲۱۹	*	*	*
S5 = وجود امکانات توسعه و ایجاد صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی	۵	۰/۲۱۲	*	*	*
S9 = قطب محصولات زراعی	۸	۰/۲۲۶	*	*	*
O1 = برخورداری از موقعیت اقتصادی و ژئواستراتژیک	۵	۰/۲۲	*	*	*
O2 = شرایط ممتاز استان برای تصدی نقش در بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی	۸	۰/۲۳۳	*	*	*
O3 = استفاده از ظرفیت نیروی کار جوان و تحصیل کرده	۷	۰/۲۲۹	*	*	*
O8 = افزایش اهمیت دادن به خلاقیت و نوآوری	۶	۰/۲۲	*	*	*
O9 = همجواری با کشورهای همسایه	۹	۰/۲۸۵	*	*	*
W1 = فقر و محرومیت و عدم وجود مراکز صنعتی و جذب نیروی کار در منطقه و در نتیجه گرایش نیروی کار به سمت قاچاق به عنوان شغل آسان، کم خطر و پُردرآمد	۸	۰/۳۶۵	*	*	*
W2 = سود سرشار به علت اختلاف فاحش قیمت کالا بین کشورهای همسایه و کشور ایران	۵	۰/۳۱۶	*	*	*
W3 = پایین بودن سطح کیفیت زندگی و فقدان منابع کافی برای امرار معاش مناسب و قانونی	۷	۰/۳۴۴	*	*	*
W5 = توزیع ناعادلانه امکانات و دور بودن از مراکز اصلی جمعیت و محورهای توسعه کشور	۶	۰/۳۲۳	*	*	*
W7 = عدم سرمایه گذاری بخش خصوصی	۴	۰/۲۷۸	*	*	*
T2 = ایجاد فرهنگ قانون گریزی	۹	۰/۲۱	*	*	*
T5 = هدر رفتن سرمایه اجتماعی (کاهش همبستگی، انسجام و امنیت اجتماعی)	۶	۰/۱۹۱	*	*	*
T8 = وجود رقابت بین کشورهای منطقه ای و فرامنطقه ای برای تسخیر بازار مصرف	۸	۰/۲۰۹	*	*	*
T9 = انزوای فرهنگی - اجتماعی مناطق مرزی	۷	۰/۲۰۴	*	*	*
T10 = ایجاد روحیه مصرف گرایی به جای روحیه تولیدگرا	۱۰	۰/۲۶۸	*	*	*

۱۳. تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک^۲

در این مدل، با استفاده از جدول های تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی و ترکیب آنها، مهمترین عوامل استراتژیک مؤثر در قاچاق کالا و ارز ارائه گردیده است. در واقع، با تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک، برنامه ریزانی که تصمیم های استراتژیک را اتخاذ می کنند، می توانند نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت ها را به تعداد کمتری از عوامل محدود نمایند. این کار با بررسی دوباره وزن های هر یک از عوامل موجود در جدول های تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی، انجام گرفته است. در واقع سنگین ترین عوامل موجود در این جداول از حیث وزن، باید به جدول تجزیه و تحلیل استراتژیک منتقل شوند. این مهم در خصوص عوامل استراتژیک تأثیرگذار بر قاچاق کالا و ارز در شهرهای مرزی استان کردستان در جداول ۸ خلاصه شده است.

۱۴. تلفیق عوامل استراتژیک و تدوین راهبردهای خاص

پس از آنکه عوامل بیرونی و درونی، شناسایی و ارزیابی شده و از این طریق عوامل کلیدی آنها از غیرکلیدی تمیز داده شد، زمان پیشنهاد و انتخاب استراتژی ها فرا می رسد. این امر با استفاده از الگوی «ماتریس تهدیدات، فرصت ها، نقاط قوت و نقاط ضعف» که می توان آن را «ماتریس تلفیق عوامل استراتژیک» نیز نامید، انجام می پذیرد. در جدول ۹، شمایی از این ماتریس نمایش داده شده است.

در پیاده سازی این ماتریس، پس از لیست کردن هر یک از عوامل استراتژیک چهارگانه و نوشتن آنها در سلول مربوط به خود، از محل تلاقی هر یک از آنها استراتژی های مورد نظر حاصل می شود. مسئله مهم در استفاده از این ماتریس اینست که به منظور تدوین استراتژی های بسیار خاص و با توجه به شرایط ویژه به کار گرفته شود و نه تدوین استراتژی های کلی یا عمومی.

اما از آنجا که تعداد تمامی عوامل استراتژیک حاصل از جداول

جدول (۹): راهبردها و راهکارها در شهرهای مرزی استان کردستان

تحلیل SWOT	
نیروهای درونی	نیروهای بیرونی
<p>ضعفها</p> <p>W1= فقر و محرومیت و عدم وجود مراکز صنعتی و جذب نیروی کار در منطقه و در نتیجه گرایش نیروی کار به سمت قاچاق به عنوان شغل آسان، کم خطر و پردرآمد</p> <p>W2= سود سرشار به علت اختلاف فاحش قیمت کالا بین کشورهای همسایه و کشور ایران</p> <p>W3= پایین بودن سطح کیفیت زندگی و فقدان منابع کافی برای امرار معاش مناسب و قانونی</p> <p>W4= رشد شتابان جمعیت این مناطق و به ویژه جمعیت شهرنشین و عدم پاسخگویی توانمندی‌های بالفعل این مناطق به نیازهای معیشتی مرزنشینان</p> <p>W5= توزیع ناعادلانه امکانات و دور بودن از مراکز اصلی جمعیت و محورهای توسعه کشور</p> <p>W6= پایین بودن سطح تحصیلات و آموزش</p> <p>W7= عدم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی</p> <p>W8= بافت فرهنگی حاکم بر خانواده‌ها (تغییر سیستم ارزشی اجتماع در تخلف دانستن قاچاق)</p>	<p>قوتها</p> <p>S1= قطب منابع غنی کانی و معدنی کشور</p> <p>S2= نیروی کار کافی</p> <p>S3= وجود امنیت نسبی</p> <p>S4= قرار گرفتن در مسیر ترانزیت</p> <p>S5= وجود امکانات توسعه و ایجاد صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی</p> <p>S6= وجود بازارچه‌های مرزی</p> <p>S7= وجود تعاونی‌های مرزنشین</p> <p>S8= وجود صنایع دستی صادراتی</p> <p>S9= قطب محصولات زراعی</p>
<p>راهبردهای بازنگری / تغییر جهت هوشمندانه (WO)</p> <p>- ایجاد زمینه مناسب برای بهره‌مندی از خلاقیت و نوآوری جوانان در کارآفرینی و بنگاه‌های زود بازده</p> <p>- گسترش مبادلات اقتصادی به ویژه در بخش کشاورزی برای افزایش کیفیت زندگی و بهبود وضعیت معیشتی</p> <p>- ارائه زمینه‌های مناسب برای گسترش سرمایه‌گذاری در استان و استفاده از نیروهای جوان و متخصص بومی در توسعه اقتصادی</p> <p>- استفاده از موقعیت اقتصادی و ژئواستراتژیک استان در همجواری با کشورهای خارجی</p> <p>- گسترش مبادلات اقتصادی و تجاری رسمی به منظور کاهش فعالیت‌های تجاری غیررسمی</p>	<p>فرصت‌ها</p> <p>O1= برخورداری از موقعیت اقتصادی و ژئواستراتژیک</p> <p>O2= شرایط ممتاز استان برای تصدی نقش در بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی</p> <p>O3= استفاده از ظرفیت نیروی کار جوان و تحصیل کرده</p> <p>O4= علائق حضور سرمایه‌گذاران برای حضور در منطقه</p> <p>O5= قابلیت مبادلات اقتصادی خاص</p> <p>O6= تقویت هویت‌های ملی و ایجاد همگرایی</p> <p>O7= گسترش نقش دانشگاه در حل مشکلات اجتماعی</p> <p>O8= افزایش اهمیت دادن به خلاقیت و نوآوری</p> <p>O9= همجواری با کشورهای همسایه</p>
<p>راهبرد تدافعی (WT)</p> <p>- توزیع بهینه امکانات و منابع به منظور از بین بردن فقر و محرومیت در استان</p> <p>- تشویق و حمایت بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در بخش اقتصادی به منظور کاهش قاچاق کالا</p> <p>- گسترش فعالیت‌های اقتصادی سالم در زمینه‌های تجاری و بازرگانی با کشورهای همسایه با استفاده از ظرفیت‌های موجود کشاورزی و معدنی استان</p> <p>- اصلاح و ارتقای بافت فرهنگی حاکم بر خانواده‌ها به منظور افزایش فرهنگ قانون مداری</p> <p>- فرهنگ‌سازی مصرف تولیدات داخلی برای تأمین امنیت اقتصادی در رقابت با کشورهای همجوار</p>	<p>راهبردهای تنوع (ST)</p> <p>- گسترش فعالیت‌های کشاورزی با استفاده از امکانات طبیعی کشاورزی و نیروهای انسانی بومی برای ایجاد صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی</p> <p>- ایجاد فرهنگ تولیدگرا برای بهره‌برداری از منابع غنی کانی و معدنی در استان</p> <p>- گسترش حمل‌ونقل ریلی به منظور ترانزیت بین‌المللی برای رشد و توسعه در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی</p> <p>- افزایش انسجام اجتماعی و ایجاد فرهنگ قانون‌گرایی برای استفاده بهینه از امکانات موجود استان</p>
	<p>تهدیدها</p> <p>T1= وجود روابط عشیرتی و قرابت‌های سببی و نسبی بین ساکنان دو طرف مرز</p> <p>T2= ایجاد فرهنگ قانون‌گریزی</p> <p>T3= گسترش اقتصاد زیرزمینی</p> <p>T4= تضعیف امنیت اقتصادی</p> <p>T5= هدر رفتن سرمایه اجتماعی (کاهش همبستگی، انسجام و امنیت اجتماعی)</p> <p>T6= مهاجرت نیروهای متخصص و تأثیرگذار از منطقه</p> <p>T7= افزایش درگیری قومی و قبیله‌ای</p> <p>T8= وجود رقابت بین کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برای تسخیر بازار مصرف</p> <p>T9= انزوای فرهنگی - اجتماعی مناطق مرزی</p> <p>T10= ایجاد روحیه مصرف‌گرایی به جای روحیه تولیدگرا</p>

خلاصه تجزیه و تحلیل (ماتریس‌های ارزیابی) عوامل خارجی و داخلی بسیار زیاد بوده و تحلیل و تلفیق آنها برای تدوین استراتژی‌ها امری نسبتاً مشکل می‌باشد، راه‌های گوناگونی برای تهیه فهرستی محدود و خلاصه از عوامل استراتژیک پیشنهاد شده است. از طرفی، تلفیق عوامل استراتژیک کلیدی و تدوین استراتژی‌های چهارگانه، براساس خبرگی و خلاقیت صورت گرفته و از مشکل‌ترین بخش‌های مدل تحلیل SWOT می‌باشد و به قدرت قضاوت و توانایی تجزیه و تحلیل خوبی نیازمند است.

بنابراین این مرحله از پژوهش نیز در تعامل مستمر و با انجام مشاوره با مسئولان انجام شده است. همچنین با توجه به نتایج ارزیابی عوامل و تعیین موقعیت استراتژیک در مراحل گذشته، «راهبردهای ضعف - فرصت» از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و بخش عمده‌ای از تجزیه و تحلیل‌های این مرحله بر تدوین این راهبردها متمرکز بوده و در میان مجموعه راهبردها نیز سهم بیشتری را به خود اختصاص خواهند داد.

۱۵. نتیجه‌گیری

پایه‌های نظری توسعه مناطق مرزی متکی بر نظریه‌هایی هستند که سعی دارند پدیده عدم تعادل منطقه‌ای بین مناطق مرکزی و پیرامونی را تفسیر کنند و برای مشکلات ناشی از این پدیده، راه‌حل‌های توسعه‌ای ارائه دهند. گرچه در نظریه‌های توسعه منطقه‌ای منظور از مناطق پیرامونی و حاشیه‌ای بیشتر مفهوم اقتصادی دارد، اما با توضیحاتی که در این تحقیق در مورد شاخص‌های توسعه در مناطق مرزی ارائه شد، این مناطق را می‌توان مناطق حاشیه‌ای به شمار آورد و نظریه‌های یاد شده درباره آنها نیز صادق است.

حال اینکه یکی از اهداف انقلاب اسلامی رفع محرومیت از مناطق کمتر توسعه یافته می‌باشد و این مهم از دل مشغولی‌های اساسی دولت‌های پس از انقلاب بوده و در این زمینه گام‌های مهمی نیز برداشته شده است. اما به رقم‌گرایی‌های فوق و با همه تلاش‌های صورت گرفته، همان‌کون حوزه‌های جغرافیایی با اهمیتی چون مناطق و شهرهای مرزی، تفاوت‌های فاحشی از نظر برخورداری از رفاه و توسعه با مراکز عمده جمعیتی دارند. در نتیجه به رغم وجود قابلیت‌های فراوان مناطق مرزی کشور، شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی در آنها در سطح مطلوبی قرار ندارد و این امر موجب شده شهرهای مناطق مرزی از چرخه توسعه بازمانند.

این تفاوت‌های عمده از یک سو به دلیل جوان بودن جمعیت و جذب نشدن نیروی کار به فعالیت‌های مولد و از سوی دیگر به دلیل وجود تقاضا برای تولیدات خارجی که نشأت گرفته از عدم اشباع خواسته‌های مردم از طرق رسمی و قانونی است، ورود کالاها از مجاری غیرقانونی و غیررسمی و سودآوری بیش از حد آن را توجیه می‌کند. همچنین وجود اختلاف فراوان در قدرت اقتصادی دو کشور همسایه که منجر به تفاوت قابل توجه قیمت کالا، خدمات، تسهیلات و بازار کالا در دو سوی مرز می‌شود، باعث خواهد شد تا مرز نشینانی که از توان اقتصادی ضعیف‌تری برخوردارند، اقدام به عبور کالا از مرز به منظور استفاده از خدمات و تسهیلات موجود

در آن سوی مرز کنند و در نهایت این فرآیند منجر به پدیده‌های شومی به نام قاچاق کالا می‌شود.

بدین منظور توسعه اقتصادی مناطق مرزی و افزایش رفاه و درآمد اقتصادی مرز نشینان از طریق فعالیت‌های سالم اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت بر قاچاق کالا می‌تواند تأثیر مثبت داشته باشد. از سوی دیگر افزایش فعالیت‌های سالم و سرمایه‌گذاری دولت در مناطق مرزی، مشروط به عدم اختلاف فاحش اقتصادی در دو سوی مرز نیز می‌تواند بر کارکرد ارتباطی مناطق مرزی مؤثر بوده که این امر نیز در کاهش قاچاق کالا تأثیر مثبت دارد. حمایت دولت از سرمایه‌گذاری در صنایع کوچک و تبدیلی در مناطق مرزی، فعال کردن قابلیت‌های توریستی شهرهای مناطق مرزی، ایجاد بازارچه‌های مرزی و ... از جمله روش‌هایی است که می‌تواند در افزایش تعاملات قانونی و کاهش قاچاق کالا مؤثر باشد.

در نهایت می‌توان گفت که با توجه به برنامه‌های توسعه پس از انقلاب که نگاهی بخشی به توسعه داشته‌اند، نیاز به برنامه‌ریزی فضایی و منطقه‌ای ضروری به نظر می‌رسد. چرا که دستیابی به توسعه متعادل اجتماعی-اقتصادی که دولت بار اصلی توسعه را به دوش می‌کشد، اگر غیرمحمتمل نباشد، در حالی خوشبینانه بدون آمایش سرزمین، امری طولانی و زمان بر خواهد بود. چون سیاست محرومیت‌زدایی به شیوه کنونی که عدم تعادل‌های موجود و گسترش شکاف روزافزون میان مناطق مرکزی و مرزی را به دنبال داشته است، روشن‌ترین دلیل بر ناکارآمدی این روش‌هاست. بنابراین ضرورت آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی منطقه‌ای احساس می‌شود؛ زیرا از یک سو به توازن توسعه اجتماعی-فرهنگی مناطق مختلف کمک کرده و با نگاهی به کشورهای همسایه، توانایی گسترش و اشاعه رابطه اقتصادی این مرز و بوم را با کشورهای منطقه فراهم می‌آورد و از سوی دیگر نقشه جامعی که از توانایی‌ها، فرصت‌ها، نقاط ضعف و تهدید در هر منطقه را با دقت به نمایش می‌گذارد، افزایش می‌یابد.

۱۶. پیشنهادها

- ۱- راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO): این راهبردها تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است، راهکارهای زیر برای بهره‌برداری از برتری‌های موجود ارائه می‌شود:
 - بهره‌برداری از منابع معدنی و کشاورزی شهرهای مرزی استان کردستان با استفاده از نیروی کار محلی برای توسعه صادرات،
 - بهبود در ساماندهی مسیرهای ترانزیت کالا برای استفاده از موقعیت ژئواکونومی و ژئواستراتژیکی در شهرهای مرزی استان کردستان،
 - به کارگیری نیروهای متخصص بومی در مدیریت شهرهای مرزی استان کردستان برای توسعه همبستگی ملی و استفاده از سرمایه اجتماعی،
 - توسعه تعاونی‌ها و بازارچه‌های مرزی، به منظور استفاده از بازار مصرف کشورهای همسایه و
 - ایجاد پایانه‌های صادرات محصولات زراعی با توجه به شرایط

ممتاز بازرگانی بین‌المللی.

۲- راهبردهای تنوع (ST): در راهبردهای تنوع بخشی که بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز است، راهکارهای زیر برای رفع تهدیدها ارائه می‌گردد:

- گسترش فعالیت‌های کشاورزی با استفاده از امکانات طبیعی کشاورزی و نیروهای انسانی شهرهای مرزی استان کردستان برای ایجاد صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی،
- ایجاد فرهنگ تولیدگر برای بهره‌برداری از منابع غنی کانی و معدنی در شهرهای مرزی استان کردستان،

- گسترش حمل و نقل ریلی به منظور ترانزیت بین‌المللی برای رشد و توسعه در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- افزایش انسجام اجتماعی و ایجاد فرهنگ قانون‌گرایی برای استفاده بهینه از امکانات موجود شهرهای مرزی.

۳- راهبردهای بازنگری / تغییر جهت هوشمندانه (WO): ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی به منظور رفع نقاط ضعف فرا روی این استان می‌باشد. به این منظور راهکارهای زیر ارائه می‌شود:

- ایجاد زمینه مناسب برای بهره‌مندی از خلاقیت و نوآوری جوانان در کارآفرینی و بنگاه‌های زود بازده،

- گسترش مبادلات اقتصادی به ویژه در بخش کشاورزی برای افزایش کیفیت زندگی و بهبود وضعیت معیشتی شهرهای مرزی استان کردستان،

- ارائه زمینه‌های مناسب برای گسترش سرمایه‌گذاری در شهرهای مرزی استان کردستان و استفاده از نیروهای جوان و متخصص بومی در توسعه اقتصادی،

- استفاده از موقعیت اقتصادی و ژئواستراتژیک شهرهای مرزی استان کردستان در همجواری با کشورهای خارجی
- گسترش مبادلات اقتصادی و تجاری رسمی به منظور کاهش فعالیت‌های تجاری غیررسمی.

۴- راهبرد تدافعی (WT): در این راهبرد ضمن تأکید بر رفع آسیب‌پذیری شهرهای مرزی استان کردستان، راهکارهای زیر ارائه می‌گردد:

- توزیع بهینه امکانات و منابع به منظور از بین بردن فقر و محرومیت در شهرهای مرزی استان کردستان،

- تشویق و حمایت بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در بخش اقتصادی به منظور کاهش قاچاق کالا،

- گسترش فعالیت‌های اقتصادی سالم در زمینه‌های تجاری و بازرگانی با کشورهای همسایه با استفاده از ظرفیت‌های موجود کشاورزی و معدنی در شهرهای مرزی استان کردستان،

- اصلاح و ارتقای بافت فرهنگی حاکم بر خانواده‌ها به منظور افزایش فرهنگ قانون‌مداری

- فرهنگ‌سازی مصرف تولیدات داخلی برای تأمین امنیت اقتصادی در رقابت با کشورهای همجوار.

منابع:

• ارمان، سیمین (۱۳۹۰)، «جایگاه بازارچه‌های مرزی در آمایش سرزمین و کاهش قاچاق استان کردستان»، فصلنامه دانش انتظامی کردستان، شماره ۸، دوره دوم زمستان ۱۳۹۰، صص ۱۷-۳۲.

• پاپلی یزدی، محمدحسین (۱۳۷۲)، «تمرکزگرایی و عدم تمرکزگرایی و اثرات آن»، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۹.

• پیرز، جان. ای و ریچاردی، رابینسون (۱۳۸۳)، مدیریت راهبردی (برنامه‌ریزی، اجرا و کنترل)، انتشارات سمت، تهران، صص ۱۵۵.

• دواس، دی. ای (۱۳۸۲)، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، نشر نی، تهران.

• رحمانی، بیژن، شمس، مجید و ساناز حاتمی فر (۱۳۸۹)، «امکان‌سنجی توسعه پایدار گردشگری در شهر ملایر با استفاده از مدل SWOT»، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال اول، شماره سه، اصفهان، صص ۱۷.

• رستم‌گورانی، ابراهیم، بیرانوندزاده، مریم، علیزاده، سیددانا، حشمتی جدید، مهدی (۱۳۹۲)، «بررسی جایگاه مناطق آزاد تجاری جزیره قشم در توسعه پایدار و امنیت اجتماعی»، دو فصلنامه آمایش سرزمین، سال پنجم، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۲، صص ۲۷-۴۹.

• رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، پاپلی یزدی، محمدحسین، عبدی، عرفان (۱۳۸۷)، «ارزیابی اثرات اقتصادی بازارچه‌های مرزی در بازتاب‌های توسعه مناطق مرزی؛ مطالعه موردی: بازارچه مرزی شیخ صالح شهرستان ثلاث باباجانی، استان کرمانشاه»، فصلنامه ژئوپلیتیک، تابستان ۱۳۸۷، سال ۴، شماره ۲، صص ۸۲-۱۰۹.

• رومینا، ابراهیم (۱۳۹۳)، «تبیین نظری قاچاق کالای ورودی و مدیریت آن در کشورها»، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، شماره ۳۳، بهار ۱۳۹۳، صص ۸۳-۱۰۵.

• زراءنژاد، منصور، ابراهیمی، صالح (۱۳۹۱)، «قاچاق کالا در ایران و رابطه آن با اقتصاد رسمی: آزمون علیت گرنجر (۱۳۸۶-۱۳۵۳)»، دو فصلنامه بررسی‌های حقوقی (مجله تخصصی حقوق اقتصادی)، سال دوم، شماره ۴، پاییز و زمستان ۱۳۹۱، صص ۱۳.

• ساروخانی، باقر (۱۳۸۲)، روش تحقیق در علوم اجتماعی، جلد اول، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران.

• ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز (۱۳۹۲)، گزارش مدیریتی بررسی توسعه نیافتگی مرز نشینان و تأثیر آن بر قاچاق کالا، مرکز پژوهش، آمار و اطلاعات ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز.

• سیف، امراله (۱۳۸۷)، قاچاق کالا در ایران، انتشارات دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران.

- طاوسی، تقی، اسکندری ثانی، محمد و محمود حسین‌زاده کرمانی (۱۳۹۱)، «قابلیت‌ها و تنگناهای توسعه محور شرق در شرایط امروز ایران و منطقه»، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری، دوره ۳، شماره ۱۲، صص ۷۹-۱۰۰.
 - عرب مازار یزدی، علی (۱۳۸۴)، اقتصاد سیاه در ایران، تهران: مؤسسه توسعه و دانش.
 - عیسی‌آبادی، ابوالفضل، شاه قلعه، صفی‌اله (۱۳۹۲)، «ژئوپلیتیک ایران و تأثیر آن بر قاچاق کالا»، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۱۰۹، تابستان ۱۳۹۲، صص ۴۹-۶۸.
 - فصیحی (۱۳۹۱)، «پیامدهای امنیتی قاچاق کالا در مناطق مرزی»، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش‌ها و رهیافت‌ها، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
 - کریمی‌پور، یدالله، محمدی، حمیدرضا (۱۳۸۳)، «سد نفوذ قاچاق کالا: از واقعیت تا رؤیا (پژوهش میدانی در محدود استان هرمزگان)»، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۳، صص ۲۴۱-۲۱۱.
 - کین، عبدالحسین (۱۳۸۷)، جغرافیای طبیعی و انسانی بوشهر، تهران: طلوع دانش.
 - کلانتری خلیل آباد، حسین، ابوبکری، طاهر، قادری، رضا، پورعلی، محمدعلی، سعیدی، انور (۱۳۹۱)، «ارزیابی میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های توسعه پایدار شهری در مناطق مرزی (نمونه موردی: شهر پیرانشهر)»، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۰، صص ۲۲۱-۲۰۷.
 - کهنه پوشی، سید هادی، جلالیان، حمید (۱۳۹۱)، «تأثیر قاچاق کالا بر اقتصاد روستاهای مرزی: مورد: بخش خاو و میرآباد شهرستان مریوان»، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۳۲، پاییز ۱۳۹۲، صص ۶۱-۷۴.
 - گلکار، مهدی (۱۳۸۴)، «مناسب‌سازی تکنیک تحلیلی SWOT»، نشریه معماری و شهرسازی، سال پانزدهم، شماره ۴۱، تهران، ص ۴۸.
 - گمرک جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱)، دفتر فناوری اطلاعات و ارتباطات گمرک ایران.
 - لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۱)، جامعه‌شناسی توسعه، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
 - مرکز تکنولوژی اطلاعات سانان (۱۳۸۴)، آشنایی با توانمندی‌های تولیدی و صادراتی استان کردستان، کردستان: سازمان بازرگانی استان کردستان.
 - مهران‌نژاد، احمد، جوادی‌پور، رضا (۱۳۸۸)، «راهبردهای توسعه خدمات شهرداری‌های الکترونیک بر اساس تجزیه و تحلیل SWOT: مطالعه موردی شهرداری الکترونیک منطقه ۱۳ تهران»، دومین کنفرانس بین‌المللی شهرداری الکترونیکی، تهران، ص ۵۹.
 - نماییان، پیمان (۱۳۹۰)، «قاچاق کالا و اثرات آن در امنیت اجتماعی: ارزیابی سیاست‌های پیشگیرانه»، فصلنامه دانش انتظامی کردستان، شماره ۸، دوره دوم، زمستان ۱۳۹۰، صص
- ۶۱-۸۲.
- وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۸۵)، راهنمای تهیه طرح ساماندهی توسعه اقتصادی، اجتماعی فضاهای روستایی، دفتر برنامه‌ریزی توسعه روستایی.
 - ویسی، هادی (۱۳۹۲)، «توسعه نامتوازن ناحیه‌ای و چالش‌های امنیتی بلوچستان ایران با تأکید بر پدافند غیرعامل به عنوان کلید حل مسئله»، ششمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران پدافند غیرعامل، مشهد، انجمن ژئوپلیتیک ایران، دانشگاه فردوسی مشهد.
 - هریسون، جفری و کارون، جان (۱۳۸۲)، مدیریت استراتژیک، ترجمه بهروز قاسمی، انتشارات هیأت، تهران.
 - K.A.S. Murshid and Tout Sokphally (2005). The Cross Border Economy of Cambodia: An Exploratory Study. Working Paper No. 25. Download WP25 (pdf 499KB in English)
 - Kajanus, M. (2000). A model for creating innovative strategies for an enterprise and its application to a rural enterprise. Management Decision, 38 (10).
 - Krogman. P. , hnson, G: (۱۹۹۳). mexico-u.s. free trade and the location of production, in: the mexico-us free trade, peterm. Garber (ed.)
 - Lee bouapao, leeber: phonesaly souksavath phetsamone sone, souphith Darachanthara, Vanthana, Norintha, . (۲۰۰۴). lao PDR cross BORDER ECONOMY, case study in Dansavanh, Savannakhet, and Houaysai / Tonpheung, Bokeo, lao PDR “National Economic. Research Institute
 - Nibouhr, Annekatvin; silviastiller (۲۰۰۲).. Integration Effects in Border Regions – A Survey of Economic Theory and Empirical Studies, Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA), Hamburg Institute of International Economics Offentlichkeitsarbeit
 - Wheelen, T. L., & Hunger, J. D. (1995). Strategic management and business policy (5th Ed.). Reading, MA: Addison-Wesley.

۱۰۱

شماره یازدهم

تابستان ۱۳۹۳

فصلنامه
علمی-پژوهشی

مطالعات
سپهرک

تحلیل راهبردی مناطق مرزی